

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

אוצר לקוטי שיחות

מאת כבוד קדושת
אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע
שניאורסאהן
מליובאוויטש

פרשת ויצא

י"ט כסלו

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ותשע לבריאה

ויצא ב' פשוטו של מקרא

כיצד נשא יעקב לאשה שתי אחיות – בניגוד לציווי התורה "ואשה אל אחותה לא תקח"? • גדר קיום המצוות של האבות לפני מתן תורה ביחס לקיום מצוות בני נח • קיום הידורים וחומרות – לא על חשבון טובתם של אחרים

א. כפי שנתבאר כבר פעמים רבות, רש"י בפירושו על התורה סילק כל הקושיות המתעוררות בפשטות הכתובים (ובמקום שלא היה ביד רש"י תירוץ (ע"פ דרך הפשט) על קושיא מסויימת, כתב "איני יודע" וכדומה). ובאם ישנן קושיות שאין רש"י מיישבן, הרי זה משום דסבירא ליה שהתירוצים להן פשוטים להבנה כל-כך עד ש"בן חמש למקרא" יכול לעמוד עליהם מדעתו.

ועפ"י אינו מוכן: לכאורה מצינו בפרשתנו ענין תמוה, שנתחבטו בו כמה מפרשים ובכמה ספרים, ובפירוש רש"י לא נמצא שום ביאור ויישוב על כך:

מסופר בפרשתנו, שיעקב נשא את לאה ורחל, ולאחרי זה גם את בלהה וזלפה – שהיו כולן בנות לבן. וקשה: הלא קיימו האבות כל התורה כולה עד שלא ניתנה – ורש"י כתב זאת בפירוש בנוגע ליעקב, דביה עסקינן – ואם כן, היאך הותר לו לקחת ארבע אחיות, לאחר שנתאסר הדבר בלאו "ואשה אל אחותה לא תקח"?

ואף שבעת לימוד פרשת ויצא עדיין אין ה"בן חמש למקרא" יודע לאו זה – שציווי נזכר

והן אמת שבספרים הובאו כמה תירוצים על קושיא זו, אך מכל מקום, אי אפשר לומר שרש"י החשיב תירוצים אלו לקלים ופשוטים כל-כך עד שלא ראה כל צורך להזכירם – ומכמה טעמים: א) בספרים הנ"ל מצינו כמה חילוקי דיעות, מחלוקות וכו' וכו' – היינו שאין אלו ענינים פשוטים כלל, אפילו בדרך לימוד הגמרא וכו'. ב) ועיקר: התירוצים שבספרים הנ"ל אינם מתאימים ע"פ דרך הפשט, כדלהלן.

5) לכאורה היה אפשר לתרץ, שד' האמהות היו אחיות רק מן האב ולא מן האם, ובמילא לא היו אחיות כלל ע"פ דין, כי "אין אבות לבני נח" (רש"י וירא כ, יב), ולכן אי"ז שייך ל"תרי"ג מצוות שמרתי", כי מה שקיימו האבות כל התורה עד שלא ניתנה הוא דוקא בנוגע לציוויים (שמציאות כזו שלאחרי מתן תורה היתה אסורה, נמנעו מזה האבות אף שלא נצטוו), משא"כ בנידון דידן, שכל המציאות דאחיות מן האב נתחדשה לאחר מתן תורה ומקודם מתן תורה לא היו אחיות כלל (במציאות תורנית), לא הוצרך יעקב להחמיר על עצמו בזה.

אבל – אינו. כי

א) מכיון ש(ע"פ דרך הפשט) טעם האיסור דשתי אחיות הוא בכדי שלא לסתור אהבה הטבעית כדלהלן סעיף ג', מסתבר שאיסור זה באחיות מן האב הוא גם בבני נח, מכיון שגם בהם ישנו טבע האהבה. וראה להלן הערה 21.

ב) מפרש"י (תולדות כו, ה) "שניות לעריות" מוכרח שנהרשו גם בעריות שמצד קורבה דאב, שהרי כל השניות

1) תולדות כח, ה. וראה לעיל שיחה א לפרשת בראשית הערה 2, ובנסמן בשולי הגליון שם.

2) רש"י פרשתנו לא, ג.

3) וישלח לב, ה.

4) אחרי יח, יח.

ויצא ב'

תרי"ג מצוות.

עוד תירוצ' מציינו בזה, דיעקב לקחן ע"פ הדיבור, כדי להעמיד י"ב שבטים. אבל גם תירוצ' זה אי אפשר להולמו ע"פ דרך הפשט, וממילא אין הוא בהתאם לדרכו של רש"י, ד(אף שמוכן בפשטות, שכאשר ישנה הוראה מפורשת מהקב"ה לעשות איזה דבר, מחוייב האדם לקיימה אפילו במקום שאין הדבר מוסכם ע"פ מצוה מסויימת, ואפילו כשהוא נגד מצוה שנצטווה, מכל מקום) לא מציינו בשום מקום שנצטווה יעקב ע"י הקב"ה לקחת את רחל, בלהה וזלפה. ואדרבה, מפשטות הכתובים מוכח, דזה שלקח יעקב את רחל לבסוף היה תוצאה ממה שרצה לקחתה עוד בתחילה (קודם שלקח את לאה); ועל-דרך-זה בלקיחתו את בלהה וזלפה, הרי נאמר: "ותתן גו' לאשה" – היינו, שלא היתה מצד הדיבור.

ג. והנה מציינו בספרים שחקרו בדין האבות קודם מתן תורה, אם יצאו לגמרי מכלל בני נח, היינו אף להקל, או רק להחמיר. ואליבא דהשיטה שיצאו מכלל בני נח אף להקל, יש

ב. הרמב"ן תירץ קושיא זו, דהאבות שמרו כל תרי"ג מצוות רק בהיותם בארץ ישראל, ויעקב לקח שתי (ארבע) אחיות כאשר היה בחרן. אמנם, תירוצ' זה אי אפשר להולמו ע"פ שיטת רש"י, דכתב רש"י בפירושו, כנ"ל, ש(גם) בזמן שהיה יעקב אצל לבן הרשע (בחרן) שמר

(לבד מאם אמו) הם בקורבה דאב (יבמות כא, סע"א)*. ובהכרח לומר, אשר (א) מה שקיימו כל התורה עד שלא ניתנה הוא גם כשה"מצאות" נתחדשה לאחרית מתן תורה. או (ב) לפי שאבהות היא מציאות תורנית גם בכני נח בנוגע לדינים אחרים עכ"פ, כמו כיבוד אב (רש"י ס"פ נח); ירושה (כדמוכח בפשטות מכמה וכמה עניני ירושה שקודם מתן תורה); יחס (ראה רש"י בהר כה, מה). (וראה רמב"ן יבמות צח, א). [אבל מש"כ ברש"י וירא (יט, לג. לו, כ, א) – אינו אלא ענין של "גנות" – כמפורש ברש"י שם. וכ"מ מפשטות הכתובים שאין זה חטא מות. וראה ג"כ רמב"ן שם יט, לב].

ג) ועיקר: החילוק הנ"ל (האם נתחדש במתן תורה רק הציווי, או – גם המציאות (תורנית) והשייכות) אינו פשוט כל כך עד שכן ה' למקרא יבינו מעצמו מבלי כל רמז על זה בפרש"י.

(6) תולדות שם.

(*) ואף שבע' ב' שט: אשת אחי האם מן האם [ולפי מסקנת הגמרא גזרו עליה לא מצד אשת אחי האם מן האב, כי אם לפי "דכל שבנקבה ערוה בזכר גזרו אשתו משום שניה" (וראה תוס' שם ד"ה לא) "דטעם גמור הוא ולא סימנא בעלמא". וצ"ע בלשון הרמב"ם ה' אישות פ"א ה"ו], ושם (כב, א) "שלישי שבבת אשתו" [שהכוונה היא גם לבת בת בתה (כברמב"ם שם. ואין לומר שלפי פרש"י שם ד"ה ושבבתו, הכוונה היא רק לבת בן בתה – כי אין סברא לחלק ביניהם)], "רביעי שבחמותו" וברש"י שם: "אם אם חמותו" (ולפי מ"ש בתוס' כא, ב. ד"ה אשת) גם אחות אם אמו) – מ"מ פשוט שכוונת רש"י (בפרשת תולדות) היא שאברהם שמר (לא רק אחדים מאיסורי השניות, כי אם) כל השניות.

ומ"ש בפנים ההערה "לבד מאם אמו" – הוא ע"פ הברייתא (כא, א). והרי מובן שעיקר השניות הם אלו שנמנו בברייתא, כדמוכח מפשטות הלשון: מה הם שניות כו'. והשאר הן רק "שיור", וכלשון הגמרא שם (כא, ב) "תנא ושייר", שלשון זה מוכיח – כמו שנתבאר מכבר – שזהו שיור ולא עיקר. – ועד"ז: בכ"מ שהוא לשון זה צריך לפרש כן. ורק עפ"י מובן למה דוקא אלו דשייר לא החכרו בפירוש (שבדאי אינו דרך מקרה).

(7) פרשת דרכים דרך האתרים דרוש ראשון (ד"ה ובזה נבאר) בשם מהר"ש יפה. וראה גם גו"א ויגש מו, י.

(8) שלכן לא הוזקק רש"י לפרש שום טעם על ששלח אברהם את ידו לשחוט את יצחק (וירא כב, י) – אף שבני נח הזהירו על שפיכת דמים (נח ט, ה) – מכיון שזה היה ע"פ הדיבור.

(9) בפרש"י בפרשתנו (כט, לד): "שהאמהות נביאות היו ויודעות כו' וד' נשים ישא", אבל [נוסף על מה שדובר מאז, שא"ז מכריח שגם יעקב ידע מזה (וממ"ש רש"י בפרשתנו כט, יז): "שהיתה סבורה לעלות כו'"; (ל, כב): "שהיתה מצירה כו'", מוכח שאפי' האמהות שידעו שד' נשים ישא לא ידעו זה מקודם, או שלא ידעו את מי ישא)] (א) ידיעה זו אינה הוראה וציווי. (ב) אינו מוכרח שידע מי יהיו נשיו. (ג) אדרבה – מפשטות הכתובים משמע שמקודם לא היה כלל בדעתו של יעקב לישא את לאה. וכן בנוגע לבלהה וזלפה, כדלהלן בפנים.

(10) פרשתנו ל, ד. שם, ט.

(11) ראה בארוכה פרשת דרכים שם דרוש הנ"ל. בית האוצר אות א'.

סיכום

צריך ביאור: מדוע אין רש"י מפרש את הסיבה לכך שיעקב נשא לאשה שתי אחיות – בניגוד לציווי התורה "ואשה אל אחותה לא תקח" (שהרי האבות קיימו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה)?

והביאור בזה:

האבות קיימו את כל המצוות קודם מתן תורה לא משום שהיו מחוייבים בכך, אלא כחומרא והידור בלבד; מובן, איפוא, שקיום מצוות אלו אינו יכול לדחות דברים אחרים שהאבות נצטוו על קיומם.

יתרה מזו: גם מצוות שבנינו לא נצטוו עליהן, אך הם קיבלו אותן על עצמם מרצונם – הפכו בכך לחובה לכל דבר, חובה הדוחה את קיום המצוות עליידי האבות שלא היה אלא בגדר חומרא בלבד.

ובענייננו: מאחר שיעקב הבטיח לרחל לשאת אותה לאשה – אילו היה חוזר בו מהבטחה זו לאחר שנשא את לאה (בגלל האיסור לשאת שתי אחיות), היה עובר בכך על איסור רמאות ושקר, שנחשב לעוון גם בעיני בני נח (כפי שמצינו שאפילו לבן הארמי נאלץ להתנצל לאחר שיעקב טען בפניו "למה רמיתני"); ולכן נאלץ יעקב לקיים את הבטחתו ולשאת את רחל, על-אף היותה אחותה של לאה, כדי שלא לעבור על איסור שקר בהפרת ההבטחה.

ומכך יש ללמוד הוראה למעשה: אדם הרוצה להחמיר על עצמו ולנהוג בהידורים שאינו מחוייב בהם מן הדין – מחובתו להבטיח, לכל-לראש, שהנהגה זו אינה על חשבון טובתם (הגשמית או הרוחנית) של אחרים.

שתירצו הקושיא הנ"ל¹², דכיון שרחל ולאה (ועל-דרך-זה בלהה וזלפה) בודאי נתגייירו קודם שנישאו ליעקב, אזי ע"י הגיור שוב לא היו בגדר אחיות, כי "גרי" שנתגיייר כקטן שנולד דמי".

אבל מובן, שלפי דרך הפשט גם תירוצו זה אינו מספיק:

(א) לפי פשטות הכתובים לא נרמז בשום מקום, שקודם מתן תורה היה לישראל דין אחר מבני נח¹³ (מלבד המפורש, שהיו מחוייבים במצוות מילה, ועוד); דמה ששמרו האבות תרי"ג מצוות¹⁴ היה רק חומרא שקיבלו עליהם מעצמם. [ויתירה מזו: קבלה זו לא חייבה את זרעם אחריהם שישמרו אף הם תרי"ג מצוות, כמוכרח מענין "ויקח עומר את יוכבד דודתו"¹⁵].

ומאחר שלא היה אז הגדר הכללי המבדיל את ישראל – בתור עם ישראל – מבני נח, הרי ממילא גם לא היה מקום כלל לכל ענין הגירות¹⁶.

[ואפילו אם תמצי לומר שזה גופא שקבלו עליהם לשמור תרי"ג מצוות נחשב כגירות – אין עולה על הדעת לומר, שקבלה זו, המבטאת ענין של חומרא, תביא עמה בחדא מחתא את הדין

(12) פ"ד שם בשם מהר"ש יפה. וראה גם גר"א ויגש שם.

(13) יבמות כב, א. וש"נ.

(14) ואדרבה הפכו משמע מהנאמר לאברהם ואתה תבוא אל אבונך (לך טו, טו). ואין לומר שתרח התגיר, שהרי מפורש שם ברש"י: אביו עובד עבודה זרה (שזהו מז' מצוות בני נח – ראה פרש"י ד, כו, יא, כח) . . עשה תשובה, ותו לא.

(15) ראה פרש"י בראשית (כו, ה, כז, ג, לב, ה, וראה ג"כ יט, ג).

(16) ואראו, כ.

(16*) ואין סתירה לזה ממש"ש רש"י (לך יב, ה) "אברם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים" – כי [נוסף לזה שאי"ז פשוטו ממש, שהרי לאח"ז כותב רש"י "ופשוטו של מקרא"] כוונתו ב"מגייר" ו"מגיירת" היא לא שנינו המציאות שלהם – שלא נמצא זה קודם מתן תורה. ולהעיר מהלשון "ערב" (בא יב, לח) ופרש"י שם ובתשא (לב, ז) – כי אם למה "שהכניס תחת כנפי השכינה", שגם זה נקרא בשם גירות (אבל לא לגירות ממש – כי קודם מתן תורה לא היה שייך – ע"פ דרך הפשט – ענין הגירות, כפנים).

ד"גר שנתגיייר כקטן שנולד", שתוכנו הוא קולא. (ואף שבפועל הנה בנידון זה לא היתה קולא בכך, כי בני נח מותרים בשתי אחיות, מכל מקום, כיון שתוכן הדין ד"גר שנתגיייר כקטן שנולד" הוא ענין של קולא, קשה לומר שדין זה חל עליהם, אפילו בנוגע לדין שאינו קולא¹⁷).

(ב) לא מצינו שהביא רש"י בפירושו על התורה את הדין ד"גר שנתגיייר כקטן שנולד דמי¹⁸.

(ג) לפי פשטות הכתובים, לא אשכחן בכתוב בשום מקום שע"י הגירות נחשב הגר כקטן שנולד. ואדרבה: כלל זה הוא היפך המוחש – היינו, היפך דרך הפשט.

ועפ"ז מובן מה שבתחילת פירושו [כשמפרש כללות הענין ד"אשר עשר"] כותב "שהכניס תחת כנפי השכינה" – ולא "שגיייר" (כבב"ר פל"ט, יד: "אלו הגרים שגייירו"). ורק לאח"ז כשמפרש בזה פרטים – "אברהם . . את האנשים, ושרה . . את הנשים" – כותב "מגייר" ו"מגיירת", כי לאחר שהדגיש כבר בכללות הענין "שהכניס תחת כנפי השכינה", אינו צריך להדגיש עוד פעם בפרטים, שאין כוונתו לגירות ממש.

(ולהעיר גם ממה שבתרגום אונקלוס [שהוא קרוב יותר לפשוטו של מקרא (משא"כ תיב"ע וירושלמי)] מתרגם "די שעבדו לאורייתא", ולא "די גייר" או "דגייירון" כבתיב"ע וירושלמי).

(17) וכן מוכרח גם ע"פ דרך ההלכה – לפי פירוש רש"י [דביה עסקינן] "שניות לעריות" (תולדות שם) – שהרי "לא גזרו שניות בגרים" (יבמות שם).

(17*) בש"ח לך יב, ה מפרש שמ"ש רש"י "כאילו עשאו"ם" הוא לפי שגר שנתגיייר כקטן שנולד דמי. אבל [נוסף על שהוא היפך המוחש, ובמילא – היפך דרך הפשט כדלהלן בפנים] כוונת רש"י שם ב"מגייר" ו"מגיירת" היא רק שהכניס תחת כנפי השכינה (כנ"ל הערה 16*) – והרי אפילו ע"פ דרך ההלכה, כשכן נח מקבל עליו ז' מצוות וכי"ב (אבל לא נתגיייר) אינו כקטן שנולד.

ומזה מוכרח שכוונת רש"י שם ב"כאילו עשאו"ם" הוא בעיקר בנוגע לאברהם ושרה, וכלשון רש"י "מעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו"ם", אבל לא בנוגע ל"את הנפש אשר עשו", כי אינם כקטן שנולד (אף ש"ל בדוחק שפירוש "עשו" כאן הוא רק (כמו) תיקון (וכי"ב) – ע"ד פרש"י בראשית א, ז). ועפ"ז יומתק מה שרש"י מפרש את פירושו על "אשר עשו בחרן", ואינו מעתיק "את הנפש", כבסנהדרין צט, ב ובב"ר פל"ט, יד.

כל הוספה בהנחת תפילין מוסיפה בענין "ויראו ממך"⁵⁹, ובענין "טרף זרוע אף קדקוד"⁶⁰ – שבזכות הנחת תפילין יפול פחד על כל שונאי ישראל, וינצחון ישראל.

והרי ענין זה הוא גם הכנה לכיאת משיח צדקנו, אשר לאחר ביאתו ועל-ידו⁶¹ יבוא קץ

(49 ברכות ו, א. וראה בארוכה לקוטי שיחות ח"ו ע' 271 ואילך.

(50 ראה הל' קטנות לרא"ש, הל' תפילין סט"ו וז"ל: מפני קיום מצות תפילין (שמניחין על הזרוע והקדקד) ותיקונן קיים באנשי המלחמה וטרף זרוע אף קדקד (ראה לקמן ח"ה שיחה ב לפרשת דברים הערה 57, בחי" ס"פ מטות (הובא בשולי הגליון שם)).

(51 ראה רמב"ם (הל' מלכים ספ"א) פסק דין ברור בזה ח"ל: "עמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות... יוכיף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחם מלחמות ה'... עשה והצליח ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל כו' (וידוע אשר מדייק הרמב"ם גם בסדר דבריו. וראה ג"כ התחלת הפרק שם).

ואין שום פוסק חולק בזה. וידוע הכלל (ראה משל"מ הל' כלאים פ"ט, ה"א ובספרים שנשמנו בשדי חמד כללי הפוסקים ס"ו סק"א) שבמקום שנ"כ הרמב"ם לא השיגו עליו הרי זו הוכחה שמטכ"מים לדבריו. ובנידון דידן הרי זה הראב"ד, הכסף משנה (הב"י, מרן המחבר), הרדב"ז וכו'. והרי פסק דין הלכה למעשה הוא דוקא בספרי הפוסקים ולא במדרשי חז"ל ואפילו לא בסוגיות חמורות שבש"ס. ובדואי ובדואי שידע הרמב"ם מחז"ל בסנהדרין ובירושלמי ריש ברכות וכו'. ותמיהני שימצא מי שהוא שיאמר שדוקא הוא הוא המבין מחז"ל בסנהדרין וכו' – והוא הוא החולק על פס"ד מפורש דהרמב"ם והראב"ד ומרן המחבר וכו'.

נוסף על הבלבול והטשטוש והחילוף והתמורה וכו' דגאולה של יחיד או של יחידים וקבוצות רבות מן המיצר והשביה [אף דשם גאולה עליה – רש"י ד"ה אתחלתא (מגילה יז, ב)] – בגאולה מן הגלות, שמפני חטאינו גלינו כו' וע"י משיח צדקנו נגאל,

הגלות, ולאחרי זה – כדברי הרמב"ם הברורים והמפורשים – תחל "אתחלתא דגאולה", ולאחרי זה – הגאולה האמיתית והשלימה, ולאחרי זה וע"י משיח דוקא – קיבוץ גלויות, בקרוב ממש בעגלא דידן.

(משיחת ש"פ מקץ תשכ"ח)
– לקוטי שיחות חלק ה, ויצא ב
בתרגום ללשון הקודש)

ונוסף על הבלבול וכו' דאתחלתא דגאולה המדוברת בכ"מ בחז"ל שהם על-דבר ההתחלה שהייתה ברגע הראשון שלאחרי חורבן בית המקדש וכמפורש באי"כ (פ"א, נא) שעתה פרתו פעם שניה אמר נולד מושיען וגואלן של ישראל, ומפרט שמו ועירו וכו' (וראה חדא"ג מהרש"א סנהדרין צח, ב).

אגדה שהובאה גם בנוגע להלכה למעשה, שהרי היא מהטעמים (ברכ"י או"ח סתקנ"ט וזכור לאברהם ח"א אות ט' (בשם הר"ח ויטאל)) שאומרים נחם במנחת יום החורבן (ט' באב) ומקדשין הלבנה במוצאי היום (פרי עץ חיים ומשנת חסידים במקומו), ומי שלא קיים פריה ורביה ויש חשש שיתבטל השידוך – עושה הנישואין במוצאי תשעה באב (שדי חמד מע' בין המצרים בסופה).

ולאחרי אתחלתא זו – התחיל מר הגלות רח"ל

– וע"ד מאמר הידוע דרבנו הזקן (הובא בפלח הרמון שמות ז, א) "שלפני נשמות הגבוהות כמו רשב"י לא נחרב הבית כלל" והרי ערק רשב"י והיה במערה "ג שנה מפני גזירת רומי וכו' –

– באתחלתא דגאולה מן הגלות, גאולה שתשים קץ לגלות ושאין אחריה גלות וכו'.

וראה מגילה (יז, ב) בששית קולות בשביעית... אתחלתא דגאולה ובפירש"י על זה בסנהדרין (צז, א).

והי רצון אשר תתחזק האמונה והצפייה לגאולה האמיתית ע"י משיח צדקנו, ואשר זה עצמו יקרב (ראה בארוכה שיחת אחרון של פסח תרצ"ט) וימחר את ביאתו.

מה שהאבות קיבלו עליהם לקיים כל התורה עד שלא ניתנה היה זה, כאמור לעיל, חומרא ותוספת במדת חסידות מצד האבות, ומטעם זה נחשב הדבר לזכות מיוחדת, כמו שנאמר: "עקב גו' משמרתי וגו'". וממילא מובן, שכאשר קיום מצוה מסויימת שלא נצטוו בה היה בסתירה למצוה שנצטוו בה, אזי לא קיימו את המצוה שלא נצטוו בה. דפשוט וברור, שענין של חומרא והידור אינו יכול לדחות דבר שיש בו ציווי וחוב.

ובסגנון אחר: ככגון דא קיום התורה הוא בהעדר עשיית ההידור והחומרא (להיותן בסתירה לציווי שנצטוו בו).

וזהו הטעם בפשטות²⁶ לכך שאברהם לא קיים מצות מילה קודם שנצטווה בה (אף שלכאורה הרי זה בסתירה למה שנאמר "וישמור משמרתי וגו'")²⁷:

שמכיון שהטעם דאשה אל אחותה לא תקח הוא "לצורר" – בנידון דידן (גבי לאה ורחל), מכיון שרחל מסרה הסימנים ללאה (רש"י פרשתנו כט, כה) וא"כ הרי בודאי שלא תהיה צרה לה* – ליכא האיטור דאחות אשתו (ע"ד הפשט).

(25 תולדות כו, ה ובפרש"י שם.

(26 בפנימיות הענינים – ראה תורה אור ס"פ לך. וראה גם לקוטי שיחות ח"ה ע' 89 ובנסמן שם.

(27 התירוץ הידוע (ריב"א עה"ת ס"פ לך), שמכיון שקיום מצות מילה שייך רק פעם אחת, לכן לא מל א"ע עד שנצטווה על זה, כי "גדול מצווה ועושה כו'" (קדושין לא, א. וש"ס) – אין

(*) ואין סתירה לזה מפרש"י וישלח (לה, כב) "אחותי אמי היתה צרה לאמי" – כי הכוונה שם הוא (א) למה שמטתו היתה נתונה תדיר באהל רחל (ובדוגמת" שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי" שהוא מצד שנתן יעקב את מטתו באהל בלהה. וכמוכן מזה שעי"י "בלבל משכבו" רצה לפעול שלא תהא צרה כו'), (ב) וגם בזה, הכוונה ב"צרה" אינו שהיא מצירה לה ושונאה (כענין "לצורר" – ראה מקומות שנשמנו בהערה 20), ורק בשם המושאל (כי פשוט שיעקב לא גרם ששתי אחיות יהיו צרות זו לזו, גם ע"י נתינת מטתו תדיר באהל רחל – אף ש"ל שאין בזה איטור, כי האיטור ד"לעשות את זו צרה לזו" הוא דוקא "לא תקח", והרי ע"י לקיחתו אותן לא נעשו צרות, כבפנים ההערה).

(וכדמשמע גם מזה שאמר הקב"ה לאברהם אבינו²⁸: "אתה תבא אל אבותיך גו'", היינו, שתרצ נזכר בכתוב כאביו של אברהם גם לאחר שנתייגר אברהם²⁹, ועשייתו תשובה היתה בשורה לאברהם, ועוד ועיקר – מזה שהובטח לאברהם "תבא אל אבותיך").

(ד) איטור אחות אשתו אינו מצד גדר קורבה סתם, כשאר דיני עריות של קרובים, אלא הוא גם מצד זהירות מפני קלקול יחס האהבה הטבעית שבין אחיות³⁰: כיון שיש לאחיות אהבה טבעית זו לזו, לכן, אסור לקחת שתי אחיות ולגרסו בכך שיעשו צרות ושונאות זו לזו³¹.

ולפי זה נמצא (ע"פ דרך הפשט) שאפילו אם תמצי לומר שגם קודם מתן תורה היה להן דין "גר שנתייגר כקטן שנולד" לגבי כל שאר עריות, מכל מקום, בהכרח היה בזה דין יוצא מן הכלל בנוגע לאחות אשתו – כיון שגם בשתי אחיות שנתייגרו ישנה האהבה הטבעית³², ואסור לגרסו שיעשו "זו צרה לזו"³³.

ד. אלא הביאור בזה הוא³⁴:

(18 לך טו, טו. וראה לעיל הערה 14.

(19 אין להוכיח שאין באברהם הענין דגר שנתייגר כקטן כו' ממה שהזקק אברהם לומר לאבימלך "אך לא בת אמי" (וירא כ, יב) – כי יש לומר שאבימלך לא היה מתקבל אצלו אשר גר שנתייגר הוא קטן שנולד. וכן אין להוכיח מפרש"י ס"פ נח "שלא כו' יאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו" וכנ"ל בנוגע לאבימלך.

(20 וכמפורש בקרא (אחרי יח, יח) שהטעם ד"לא תקח" הוא "לצורר". וראה רמב"ן, טור הארון וספורנו שם (וראה גם חינוך מצוה ור), שמטעם זה האיטור הוא רק "בחייה". (וראה לקמן שיחה ו לפרשת וישב ס"ד, שעי"פ דרך הפשט – כן הוא גם בכל העריות (לבד מאשת אחיו)).

(21 ואולי יש לומר, שמטעם זה האיטור דאחות אשתו – בדרך הפשט (ולהעיר שלפי הרמ"ה (סנהדרין נח, א) כן הדין גם ע"פ דרך ההלכה למ"ד שעריות בבני נח יליפין מא"ש איש" – הוא גם בבני נח.

(22 להעיר מפירש"י וישלח לב, ז. יב.

(23 אלא שעפ"י גם עתה בגרים – צ"ל האיטור דשתי אחיות! ולא מצאתי זה בשום מקום לעת עתה.

(24 גם יש לומר (וכן מוכרח, באם נאמר כנ"ל הערה 21),

על הפסוק "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש"²⁸, כתב רש"י ד"דמכם" היינו "השופך דם עצמו", ולפי דרך הפשט הכוונה בזה היא שאסור לאדם להוציא ולשפוך דמו שלו, גם כאשר אין הדבר מביא להיפך החיים²⁹ (ובדוגמת הציווי "דמו לא תאכלו"³⁰ הנזכר בפסוק הקודם בנוגע לדם בהמה, שכתב שם רש"י בפירוש שהכוונה ל"דם מן החי"), ואפילו לא לידי חולי. ומהאי טעמא היה אסור לאברהם למול את עצמו כל זמן שלא נצטווה, דאילו עשה כן היה הדבר כרוך באיסור שפיכת דמים, הנגרם ע"י מילת עצמו (ובפרט שהדבר מביא לידי חוליו³¹, ועלול להביא גם לידי סכנה³²) – ואילו לאחר שנצטווה

לאומרו לפרש"י עה"ת כי (א) בפשטות הכתובים ובפירש"י לא נזכר זה וגדול מצווה כזו. (ואין לומר שזה דבר פשוט כל כך שה"כ חמש (למקרא) מבין זאת מעצמו – שהרי אפילו רב יוסף היה סבור מקודם אשר אינו מצווה ועושה גדול יותר (קדושין שם)). (ב) לפי"ז נמצא, ש"וישמור משמרתו גו" היה במיעוט שנותיו – רק באותם השנים לאחר שמל עצמו ולא לפנ"ז, שהרי סופי-כ"סוף לא שמר מצוה זו ופשיטא שלא היה זה עק"ב שנה (נדרים לב, סע"א) (לביאור שבשיחה – ראה להלן הערה 45).

28 נח ט, ה.

ברמב"ן שם, שפירוש "דמכם לנפשותיכם" הוא הדם שהוא לנפש ולא דם האברים שאין הנשמה תלויה בהם. אבל בפירש"י שם: (א) "דם עצמו" – סתם. (ב) "לנפשותיכם" – אף החונק עצמו, ולא קאי א"דמכם".

29 וכן מוכח מ"ש רש"י "לנפשותיכם" – אף החונק עצמו אע"פ שלא יצא ממנו דם. ובאם נאמר שהאיסור בשופך דם עצמו הוא דוקא כשביא עי"ז לידי מיתה – לא הוצרך הכתוב לומר "דמכם", שהרי זה נכלל כבר ב"לנפשותיכם". (ועפ"ז מתורץ בפשטות קושיית הגו"א – נח שם).

יש לומר שהוכחת רש"י לפרש"ן, הוא מזה גופא שפרט הכתוב "דמכם".

30 שם ט, ד.

31 ראה רש"י ר"פ וירא: לבקר את החולה.

32 שכלן מחללין עליו את השבת (שבת קלד, ב). ובתנחומא (לך טז): מילה סכנת נפש היא לפיכך כו'.

ועפ"ז יש לתרץ ברמב"ם (הל' מילה סוף פ"א): (א) שכותב (ומסיים) במיוחד במילה "שסכנת נפשות דוחה את הכל", אף שכבר אמרה (בהל' יסודות ר"פ ה') "כל מצות האמורות בתורה... וחי בהם ולא שימות בהם", וזהו גם בספק (יומא

על המילה, אזי הציווי המפורש דמילה דוחה איסור שפיכת דמים³².

ה. והנה, מלבד המצוות שבהן נצטוו בני נח, היו גם כמה ענינים וסייגים שקבלו עליהם כל בני נח מעצמם. וכמו שכתב רש"י³³: "שהאומות גדרו עצמן מן העריות ע"י המבול", דכוונתו בזה היא שגדרו עצמן גם מעריות שלא נצטוו בהם.

ובזה מבואר בפשטות מה שכתב רש"י במקום אחר³⁴: "שלא יחא הדבר מפורסם לכל ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו" – אף שעל כיבוד אב נצטוו רק במרה³⁵ – כי כיבוד אב היה בין עניני הזהירות והנהגות הטובות שקבלו עליהם מעצמם³⁶.

ויתירה מזו: ענינים אלו שלא נצטוו עליהם, כי אם "גדרו עצמן" וכיוצא בזה – הנה לאחר שיקבלום עליהם ניתן בהם תוקף ע"פ דיני בני נח (וע"פ תורה) עד שנענשו באם עברו עליהם הן בידי שמים³⁷ והן בידי אדם³⁸.

ומזה מוכן בפשטות, שאילו קיום מצוה מסויימת שקבלו האבות עליהם היה מצריכם לסתור סייג או ענין טוב שכל בני נח קבלו עליהם – היה נאסר על האבות לקיים חומרא וקבלה זו שלהם, דגדלה חומרת ענינים אלו

פה, (ב) (ולהעיר מהל' שבת ר"פ ב). (ב) שאינו מסתפק בזה ומוסיף "אפשר למול לאחר זמן ואין אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם".

* (32) ומה שאמר יוסף למצרים שימולו (פרש"י מקץ מא, נה) – נתבאר בלקוטי שיחות ח"י ע' 138 ואילך.

33 וישלח לד, ז.

34 ס"פ נח.

35 רש"י משפטים כד, ג. ואתחנן ה, טז. (וכן הוא בסנהדרין נו, ב).

36 ראה נח ט, כג ובפרש"י שם.

37 וכמו שמצינו שנענש יעקב על שלא קיים כבוד אב ואם (רש"י (ישן) ס"פ תולדות. וישב לו, לד) – אף שלא נצטוו על זה.

38 ראה מפרשים בענין הריגת אנשי שכם. לקמן שיחה ו לפרשת וישב ס"ה.

להחמיר על עצמו ולהזהר בענינים של הידור, לכל לראש עליו להשמר שהדבר לא ייעשה באופן הפוגע באחרים.

ואדרבה: מצינו דמה שחיוב הקב"ה את אברהם אבינו – "דעתיו" (לשון חיבה)⁴⁰ – היה בעיקר (לא מפני שהוא קיים כל התורה כולה עד שלא ניתנה, אלא) "למען אשר (- מפני שהוא) יצוה את בניו ואת ביתו אחרי ושמרו דרך הוי' לעשות צדקה ומשפט"⁴¹ – היינו, שישראל בני אברהם לדורותיהם יעשו צדקה זה עם זה, ובאופן של "משפט", כפירוש תורת החסידות⁴² – שעל האדם "לשפוט" את עצמו, כמה מגיע לו – והרי "ידע איניש בנפשיה" – ואת השאר עליו ליתן לזולתו.

וכשם שהוא בגשמיות כן הוא ברוחניות: כאשר ישנו אדם מישראל שאינו יודע על-דבר עניני יהדות, וישנו צורך ליתן לו צדקה ברוחניות, לספר לו על-דבר עניני יהדות ולהורות לו את הדרך בזה וכו', הנה אדם אחר מישראל שבכחו לעשות זאת אינו רשאי לטעון שמוטב לו שינצל זמן זה לצרכו, כדי להתעלות בעצמו בתורה ועבודה – אלא עליו להעמיד עצמו למשפט: במה חשוב ומעולה הוא יותר מזולתו, עד שצריך הוא כל מיני הידורים ברוחניות אף שע"ז ימנע מאדם שני מישראל את הענינים המוכרחים ביותר?

ה. והנה, מסופר בפרשתנו אודות עבודת יעקב ב"מקלות", אשר עבודתו זו היתה בדוגמת מצות תפילין⁴³. ועל כן, כאן המקום לעורר שוב על-דבר חיזוק ענין "מכבצת תפילין" – להשתדל בכל מיני השתדלות שעוד יהודי ועוד יהודי יניח תפילין. ובפרט שבמצב ההוה אין זו רק צדקה ברוחניות, אלא אף צדקה בגשמיות – כי

46 וירא יח, יט ובפרש"י שם.

47 ראה תורה אור סג, ב. ד"ה נר חנוכה תרמ"ג ס"ג. אשר ברא תרפ"ט (ספר המאמרים קונטרסים ח"א) ס"ד. ובכ"מ.

48 זהר ח"א קסב, א.

שקבלו עליהם כל בני נח יותר ממה שרק האבות קבלו עליהם.

ו. בין עניני הזהירות שהיו מקובלים אז בקרב אומות העולם, היתה הזהירות מלרמות זה את זה. וכדמוכח ממה שיעקב טען בפני לבן "ולמה רימיתני"³⁹, עד שאפילו לבן (הרמאי⁴⁰) הוכרח לתרץ הנהגתו בצידוק ד"לא יעשה כן במקומונו גו"⁴¹.

ועפ"ז מוכן מה שיעקב לקח את רחל לאשה⁴² – למרות האיסור ד"ואשה אל אחותה לא תקח" – כי יעקב הבטיח בתחילה לישא את רחל ואף נתן לה סימנים בקשר לזה, ואם כן, באם לא היה מקיים הבטחתו לה, היה עובר בזה⁴³ על איסור רמיה [ומה גם שכתוצאה מזה היה עולה החשש שתפול בגורלו של עשו, וזה היה גורם לה צער נורא⁴⁴]. וממילא מוכן, שהחומרא לשמור הלאו ד"ואשה אל אחותה לא תקח", שלא היה עליו ציווי באותה שעה, אינה יכולה לדחות האיסור דרמיה⁴⁵.

ז. אחת מההוראות מזה לכל אחד מישראל – מובנת בפשטות ממש: בשעה שאדם מבקש

39 פרשתנו כט, כה.

40 ראה רש"י כט, יח.

41 פרשתנו כט, כו.

42 בנוגע לבלהה חלפה – ראה לקוטי שיחות ח"ה ע' 228 ואילך.

43 רש"י כט, כה.

44 ראה רש"י פרשתנו ל, כב.

45 ואין להקשות על מ"ש רש"י "ותר"ג מצות שמירת" וכן על מ"ש "וישמור משמרתו גו" (שהכוונה הוא לכל המצוות), והרי סופי-כ"סוף לא קיים (אברהם) מצות מילה ו(יעקב) מצות איסור אחות אשתו – כי רש"י משנה ומדייק "ותר"ג מצות שמירת" (ולא "קיימת" כביאומא כח), (ב) "קיים", או "עשית" כבקדושין (פכ, א) "עשה", והיפך השמירה הוא דוקא כשעובר על לא תעשה או מבטל מצות עשה באיסור, ולא כשעובר מצד ציווי התורה, ואדרבא זוהי שמירת המצוות. ובדוגמת עשה דוחה לא תעשה, פקוח נפש דוחה כו', ועוד – שמקיים ציווי התורה ע"י שאינו מקיים המצוה. וכדלעיל בפנים.